

Asia: VN/3357/2025

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Asianajajat kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta.

Yhtenä Suomen Asianajajien sääntömääräisenä tehtävänä on seurata oikeuskehitystä maassa ja lausuntoja antamalla sekä aloitteita tekemällä tarjota kokemuksensa yhteiskunnan käytettäväksi. Suomen Asianajajien oikeuspoliittisen työn lähtökohta on oikeusvaltion turvaaminen. Lausunnoissaan Suomen Asianajajat pyrkii painottamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen, oikeusturvaan sekä oikeuden saavutettavuuteen, perus- ja ihmisoikeuksien sekä asianajajakunnan itsenäisyyden ja riippumattomuuden turvaamiseen liittyviä näkökulmia. Pyydettyä lausuntona Suomen Asianajajat esittää seuraavaa.

Suomen Asianajajat pitää pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamista välttämättömänä ja katsoo myös, että asiasta tulee säätää kiireellisesti, koska oikeustila on tällä hetkellä epäselvä ja eri alioikeudet ovat päätyneet laite-etsintää koskeissa ratkaisuissa erilaisiin lopputuloksiin. Epäselvä oikeustila koskee myös huomattavan laajaa asiaryhmää, koska laite-etsintöjä tehdään lähes 9 500 kappaletta vuosittain, ja laite-etsinnällä saadut tiedot ovat merkittävässä asemassa hyvin isossa osassa rikosasioita.

Suomen Asianajajat katsoo, että päätösvalan siirtäminen asiassa tuomioistuimelle on välttämätöntä, jotta Suomen kansallinen lainsäädäntö on harmoniassa EU-oikeuden ja Euroopan unionin tuomioistuimen (myöh. EUT) 4.10.2024 antaman tuomion C-548/21 CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck kanssa (myöh. LE-tuomio).

Tällä menettelyllä vahvistetaan kansalaisen oikeussuojaa ja perusoikeuksia. Kuten esityksessä todetaan, nykyään pääsy matkapuhelimen laite-etsintätietoihin, mahdollistaa hyvin pitkälle menevän yksityisyyden suojaan puuttumisen. Laite-etsinnästä päätettäessä on LE-tuomion mukaan sovellettava suhteellisuusperiaatetta. Sama vaatimus todetaan myös pakkokeinolain yleisissä periaatteissa. Tuomioistuimien on oikea taho tekemään tätä harkintaa.

Edelleen esityksen perusteluissa todetaan, että LE-tuomio edellyttää nimenomaan tuomioistuimen etukäteiskontrollia. Suomen Asianajajat tulkitsee ratkaisua samoin. Esityksen säädöstekstissä kuitenkin todetaan, että ”Laite-etsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Päätöksen vahvistaa tuomioistuin”. Tämä sanamuoto on selvässä ristiriidassa esityksen perustelujen, LE-tuomion sekä pakkokeinolain systematiikan kanssa. Lain pykälän sanamuodon mukaan kyse olisi jälkikäteisvalvonnasta. Pykälän sanamuotoa on muutettava vastaamaan EU-oikeutta ja LE-tuomiota.

Suomen Asianajajat katsoo, että sanamuoto tulee muuttaa vastaamaan myös muita pakkokeinolain säännöksiä eli esimerkiksi pakkokeinolain 3 lukua tai 10 luvun 5 §:ää vastaavaan muotoon ”Laite-etsinnästä päättää tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta”. Pakkokeinolaki ei tunne nyt kuvattua (s. 16) ”vahvistamismenettelyä”, ja kun samassa pykälässä on viittauksia pakkokeinolain 3 lukuun, tulee pykälän sanamuodon olla linjassa 3 luvun kanssa.

Suomen Asianajajat katsoo, että tarkoituksenmukaista on, että laite voidaan takavarikoida pakkokeinolain mukaisesti, mutta itse laite-etsintää ei voida aloittaa ennen tuomioistuimen päätöstä. Tämä tarkoitus ei kuitenkaan nyt käy ilmi lain sanamuodosta.

LE-ratkaisun perusteena on laite-etsinnän kohdehenkilön oikeusturva ja yksityisyyden suoja. Nyt esityksessä on kuitenkin jätetty kokonaan arvioimatta kohdehenkilön oikeusturvakeinot kuten oikeus tulla kuulluksi, muutoksenhakuoikeus ja tiedonsaantioikeus. Suomen Asianajajat toteaa, että näitä periaatteita ei voida sivuuttaa, kun kyse on tuomioistuimessa päätettävästä asiasta. Asiaa on jatkovalmisteltava tältä osin.

Pykälästä ei myöskään käy selkeästi ilmi, onko menettelyn tarkoitus olla ensi sijassa suullinen vai kirjallinen, koska pykälässä tuodaan esiin molemmat käsittelytavat ilman selkeää pääsääntöä, ja lisäksi pykälässä viitataan pakkokeinolain 3 luvun 1, 3, 8 ja 10 §:n menettelysäännöksiin. Nämä kaikki viittauspykälät koskevat suullista menettelyä. Menettelystä tulee säätää jatkovalmistelussa tarkemmin.

Ottaen huomioon kontradiktorisuuden periaate, tulee tulisi pykälässä säätää selkeästi siitä, onko käsittely suullista vai kirjallista, kuullaanko kohdehenkilöä asian käsittelyssä, miten asian käsittely annetaan kohdehenkilölle tiedoksi ja mitkä ovat muutoksenhakukeinot. Nyt pykälässä on viittauksia sekä 3 lukuun että 8 luvun 17 §:n 3 momenttiin, joka tekee siitä sisäisesti epäkoherentin. Esityksen perusteluista saa sen käsityksen, että menettelyn olisi tarkoitus vastata pakkokeinolain 10 luvun

menettelysäännöksiä, mitä voidaan pitää ainakin jossain määrin tarkoituksenmukaisena, kun otetaan huomioon pakkokeinon laatu.

Esityksessä (3.2) todetaan, ettei laite-etsintäasian käsittelyä tuomioistuimessa voida pitää kovin vaativana. Esityksessä on arvioitu, että käsittely veisi yhdeltä tuomarilta noin 10-20 minuuttia per asia. Suomen Asianajajat katsoo, että Tämä tämä on täysin alakanttiin esitetty arvio. Pakkokeinolain yleisten periaatteiden mukaan pakkokeinon käytössä on sovellettava lain 1 luvun 2-4 §:ssä mainittuja periaatteita, ja myös LE-tuomio edellyttää suhteellisuusperiaatteen käyttöä asiasta päätettäessä. Tällainen ei mitenkään ole mahdollista 10–20 minuutin ajassa. Vaikutukset on arvioitu täysin alakanttiin ja liian vähäiset resurssit johtavat oikeusturvan vaarantumiseen.

Esityksessä on yhtenä vaihtoehtona pohdittu myös sitä, että syyttäjä voisi toimia LE-tuomiossa tarkoitettuna ”riippumattomana hallintoelimenä”. Kuten esityksessä todetaan (1.1, 4.1.1 ja 4.2.2) kohdissa tämä vaihtoehto ei olisi ongelmaton ottaen erityisesti huomioon EUT:n oikeuskäytäntö (nk. Prokuratuur-ratkaisu). Suomen Asianajajat ei näe, että tämä vaihtoehto olisi toteuttamiskelpoinen. Riskinä on, että se johtaisi avain aivan uusiin ongelmiin ja siihen, ettei uusi lainsäädäntö olisi muutoksenkaan jälkeen yhteensopiva EU-oikeuden kanssa – kuten tilanne nyt on Alankomaissa. Lisäksi tällä hetkellä pakkokeinolaissa tai paikkokeinojen käytössä syyttäjillä ei ole varsinaisesti omaa itsenäistä roolia esitutkinnan aikana – toisin kuin tuomioistuimilla, jotka jo nyt käsittelevät pakkokeinoasioita. Mikäli päädyttäisiin siihen, että syyttäjä voisi toimia laite-etsinnästä päättävänä tahona, edellyttäisi tämä isoja muutoksia pakkokeinolakiin ja mahdollisesti myös useisiin muihin lakeihin. Syyttäjävetoista prosessia ei ole mahdollista luoda pelkästään yhtä pykälää muuttamalla.

Enne Heidi
Suomen Asianajajat